

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІНЖЕНЕРНО–ЕКОНОМІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА ЗЕМЛЕУСТРОЮ ТА КАДАСТРУ

ЧЕПУРКО ЮЛІЯ СЕРГІЇВНА

**Аналіз сучасного стану та ефективність використання
земельних ресурсів Одеської області**

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на здобуття освітнього ступеня «Магістр»
Спеціальність 193 «Геодезія та землеустрій»

Керівник Смоленська Л.І.

Консультант проф. Михайлюк В.І.

Рецензент _____.

ОДЕСА – 2019 рік

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
 ОДЕСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
 Факультет інженерно-економічний
 Кафедра землеустрою та кадастру
 Освітній рівень другий (магістерський)
 Спеціальність 193 „Геодезія та землеустрій”

«ЗАТВЕРДЖУЮ»
 Завідувач кафедри

«___» _____ 2019р

З А В Д А Н Н Я
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ ЗДОБУВАЧУ

Чепурко Юлії Сергіївни
 (прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема роботи: «Аналіз сучасного стану та ефективність використання земельних ресурсів Одеської області»

Керівник роботи: Смоленська Лідія Іванівна, затверджена наказом вищого навчального закладу від ____ . ____ . 2019 № ____

2. Строк подання здобувачем роботи _____

3. Вихідні дані до роботи: Дані Держгеокадастру.

4. Зміст пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити):
 Вступ. 1. 1. Теоретичні основи ефективного використання земельних ресурсів.
 2. Оцінка сучасного стану та ефективність використання земельних ресурсів одеської області. 3. Напрями покращення стану земельних ресурсів одеської області. Висновки. Список використаної літератури. Додатки. Графічні матеріали.

5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень): 1. Схема деградованих та малопродуктивних земель по районах Одеської області.

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв
Оформлення графічних матеріалів			

7. Дата видачі завдання _____

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1.	Видача завдання на кваліфікаційну роботу. Складання змісту пояснювальної записки. Пошук необхідної літератури для написання кваліфікаційної роботи. Робота з літературними джерелами за темою.		
2.	Збір матеріалів по об'єкту дослідження. Написання розділу «Теоретичні основи ефективного використання земельних ресурсів».		
3.	Розділ «Оцінка сучасного стану та ефективність використання земельних ресурсів одеської області». Аналіз та обробка даних Держгеокадастру.		
4.	Розділ «Напрями покращення стану земельних ресурсів одеської області». Підготовка пропозицій щодо раціонального використання земельних ресурсів.		
5.	Чистове оформлення кваліфікаційної роботи. Попередній захист кваліфікаційної роботи на кафедрі.		

Здобувач _____

Ю.С. Чепурко

Керівник роботи _____

Л.І. Смоленська

РЕФЕРАТ

Аналіз сучасного стану та ефективність використання земельних ресурсів Одеської області. – Чепурко Ю.С. – Кваліфікаційна робота. – ОДАУ, кафедра землеустрою та кадастру – 2019. – 57 с. текстової частини, 7 таблиці, 3 додатки, 53 літературних джерел.

Текстова частина включає: вступ, теоретичні основи ефективного використання земельних ресурсів, оцінка сучасного стану та ефективність використання земельних ресурсів одеської області, напрями покращення стану земельних ресурсів Одеської області, висновки, список використаної літератури.

Графічна частина включає: Схему деградованих та малопродуктивних земель по районах Одеської області.

Ключові слова: СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКІ УГІДДЯ, ЗЕМЛЕКОРИСТУВАННЯ, ОХОРОНА ЗЕМЕЛЬ, РАЦІОНАЛЬНЕ ВИКОРИСТАННЯ УГІДЬ, ЗЕМЛЕУСТРІЙ, ДЕГРАДАЦІЯ ҐРУНТІВ, ЗЕМЛЯ, ЗЕМЕЛЬНІ РЕСУРСИ, СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКІ ЗЕМЛІ, СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКЕ ВИРОБНИЦТВО.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	6
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ЕФЕКТИВНОГО ВИКОРИСТАННЯ ЗЕМЕЛЬНИХ РЕСУРСІВ	8
1.1. Теоретичні основи ефективності використання земельних ресурсів.....	8
1.2. Загальні відомості про об’єкт дослідження	13
1.3. Зарубіжний досвід ефективного використання земельних ресурсів.....	17
РОЗДІЛ 2. ОЦІНКА СУЧАСНОГО СТАНУ ТА ЕФЕКТИВНІСТЬ ВИКОРИСТАННЯ ЗЕМЕЛЬНИХ РЕСУРСІВ ОДЕСЬКОЇ ОБЛАСТІ	24
2.1. Сучасний стан земельних ресурсів Одеської області.....	24
2.2. Проблеми сучасного землекористування в Одеській області.....	37
РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ ПОКРАЩЕННЯ СТАНУ ЗЕМЕЛЬНИХ РЕСУРСІВ ОДЕСЬКОЇ ОБЛАСТІ	42
3.1. Раціональне використання та охорона земельних ресурсів.....	42
3.2. Пропозиції щодо покращення стану та ефективності використання земельних ресурсів в Одеській області.....	48
ВИСНОВКИ	53
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	58
ДОДАТКИ	
1. Розподіл земель за агровиробничими групами ґрунтів	за
2. Розподіл земель за вмістом гумусу	
3. Розподіл земель за ступенем еродованості	
ГРАФІЧНІ МАТЕРІАЛИ	
1. Схема деградованих та малопродуктивних земель по районах	

Одеської області

ВСТУП

Земля, як природний ресурс є унікальним об'єктом. Вона є найголовнішим ресурсом природи, а також полягає у створенні всього потенціалу території– розвиток біорізноманіття, створення підземного і поверхневого стоку, рослинності, корисних копалин і найголовніше ґрунтового покриву. Реальне використання цього потенціалу є важливою проблемою господарського значення, яка мусить бути негайно вирішена, оскільки землі є головним засобом агропромислового виробництва.

Поверхня землі представляє собою базис, на якому відбуваються всі природні процеси, проживають люди і розвивається виробнича діяльність. Оскільки на території області достатньо багатий природний потенціал, то і використовувати його необхідно з деякими обмеженнями і особливостями. До того ж, оцінивши сучасний стан земельних ресурсів було виявлено негативні процеси, які можуть призвести до втрати екологічного потенціалу території.

Нині майже всі землі, які придатні для сільськогосподарського виробництва вже обробляються, тому далі при збільшенні обсягів виробництва необхідно опиратися на правильне використання вже присутніх угідь. Питання ефективного використання землі нашою хурою на вирішення головних завдань, таких як:

- послідовне і систематизоване покращення родючості ґрунтів;
- посилене використання землі;
- охорона угідь сільського господарства від руйнування;
- використання заходів щодо поновлення деградованих земель;
- оптимізації земельної структури.

Для того, щоб ефективно використовувати земельні ресурси та проводити їх охорону потрібно вчасно робити моніторинг земель. Завдяки цьому можна проводити спостереження за станом земель та вчасно виявити зміни, проводити оцінку земель та своєчасно виявити негативні процеси. Впровадження проведення моніторингу дає можливість постійного спостереження за станом

земель. Цей аналіз дає можливість наперед виявити методи для покращення стану земель та їх ефективного використання.

Сучасний стан використання землі потребує впровадження наукових заходів, які будуть діяти на зростання родючості ґрунту. Для охорони земель налічують багато різноманітних заходів і найбільше вони допомагають в комплексному підході, посилюють і доповнюють дії один одного.

Основне завдання використання земель – це їх захист і охорона як основної частини навколишнього середовища, відтворення та покращення її сили як природного ресурсу. Основним завданням держави є забезпечення ефективного використання та охорони земель.

Кваліфікаційна робота на тему «Аналіз сучасного стану та ефективність використання земельних ресурсів Одеської області» надає можливість проаналізувати сучасний стан земельних ресурсів та знайти варіанти підвищення ефективності використання та охорони земель.

Метою даної кваліфікаційної роботи є аналіз та дослідження стану земель, а також знаходження варіантів їх ефективного використання.

Об'єктом дослідження є земельно–ресурсний потенціал Одеської області.

Предметом дослідження є сам процес моніторингу земель Одеської області.

Наукова новизна кваліфікаційної роботи полягає в дослідженні теоретичних і практичних аспектів сучасного стану земельних ресурсів Одеської області та обґрунтуванні основних напрямів їх ефективного використання.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ЕФЕКТИВНОГО ВИКОРИСТАННЯ ЗЕМЕЛЬНИХ РЕСУРСІВ

1.1. Теоретичні засади ефективності використання земельних ресурсів

Земельні ресурси є головним джерелом життєздатності та процвітання нашої країни . На сьогоднішній день Україна має весь необхідний потенціал, щоб мати назву аграрної країни та бути конкурентоспроможною на світовому ринку. На це впливає зручне географічне положення, родючі землі, помірний клімат та невеликі затрати собівартості на вирощування сільськогосподарської продукції.

Земля представляє собою велику різноманітність ґрунтів і природних ресурсів, таких як мінерали, рослинність, тваринний світ, вода. Земля в багатьох галузях виступає як складова частина, але найголовнішу роль має в сільському господарстві, бо тут вона головний засіб виробництва[1].

Землі, які можуть використовуватись або вже використовуються у господарській діяльності, належать до земельних ресурсів. В Україні відповідно до призначення землі поділяються на 9 категорій, які

- землі сільськогосподарського призначення;
- землі житлової та громадської забудови;
- землі природно–заповідного та іншого природоохоронного призначення;
- землі оздоровчого призначення;
- землі рекреаційного призначення;
- землі історико–культурного призначення;
- землі лісгосподарського призначення;
- землі водного фонду;
- землі промисловості, транспорту, зв'язку, енергетики, оборони та іншого призначення [31].

Саме до сільськогосподарських земель відносяться землі на яких ведеться сільськогосподарське виробництво, виноградарство та садівництво, випас худоби, сінокосіння, городництво та інше.

Особливості ефективного використання земель вивчали в своїх працях такі вчені, як Кравченко А.В., Маркіна В.В., Хвесик М.А., Чернявський О.А., Уланчук В.С., Альошкіна Л.П., Смагин Б.И., Радченко Г.О..

Ефективність використання земель, які належать до сільськогосподарських, в більшій мірі має залежність від того, яка дохідність у підприємств, які ними користуються. Проте, основні властивості земельних ресурсів не повинні ставати гіршими заради фінансових інтересів аграрних підприємств. Всі українські землі мають перебувати в постійному нагляді, дбайливо використовуватись і охоронятись. А особливо до цих земель відносяться ті, які знаходяться під ґрунтами – однієї з основних складових природних ресурсів в нашій державі. Найбільшу частину ґрунтового покриву в Україні займають чорноземи. На них припадає більше ніж 60% всього ґрунтового покриву нашої країни. Тому неправильне використання ґрунтів та нехтування їх охороні може привести до негативних наслідків [2].

Актуальною не перестає залишатись проблема, як раціонально використовувати земельні ресурси, тому що з роками їх стан значно погіршився. Загалом, це пов'язано перш за все з помилковим ставленням до ведення сільськогосподарськими підприємствами сільського господарства, які більше переживають щоб отримати прибуток з земель, ніж про підтримання їх якісного стану і родючості. В результаті цього ґрунти сильно виснажуються і більше піддаються процесам ерозії [14].

Неможливо визначити, як ефективно використовувати земельні ресурси, якщо не буде вірогідної інформації про стан ґрунтів та про рівень забрудненості. Адже, якісний стан основна характеристика врожайності і якості культур. Тому, в таких випадках необхідно визначити якими будуть напрямки підвищення ефективності використання земельних ресурсів, яку обрати систему обробітку ґрунту, захисту рослин, живлення. При розробленні системи

удобрень найголовніше визначитись з оптимальними нормами і співвідношенням поживних речовин для культур. Відомо, що теж немаленьку роль у вирощуванні сільськогосподарських культур бере клімат, тому необхідно врахувати також кліматичні зміни [3].

Сьогодні, на жаль, в Україні ефективне використання земель далеке від оптимального. Багато хто з українських аграріїв ігнорує головні заходи щодо збереження ґрунтів. Тому часто можна спостерігати порушенні структури посівних площ, також спостерігаються зміни правильного чергування культур в сівозмінах [35].

Підвищення ефективності використання земельних ресурсів сільського господарства можливе при умові існування факторів, які зазначені на рис. 1.1.

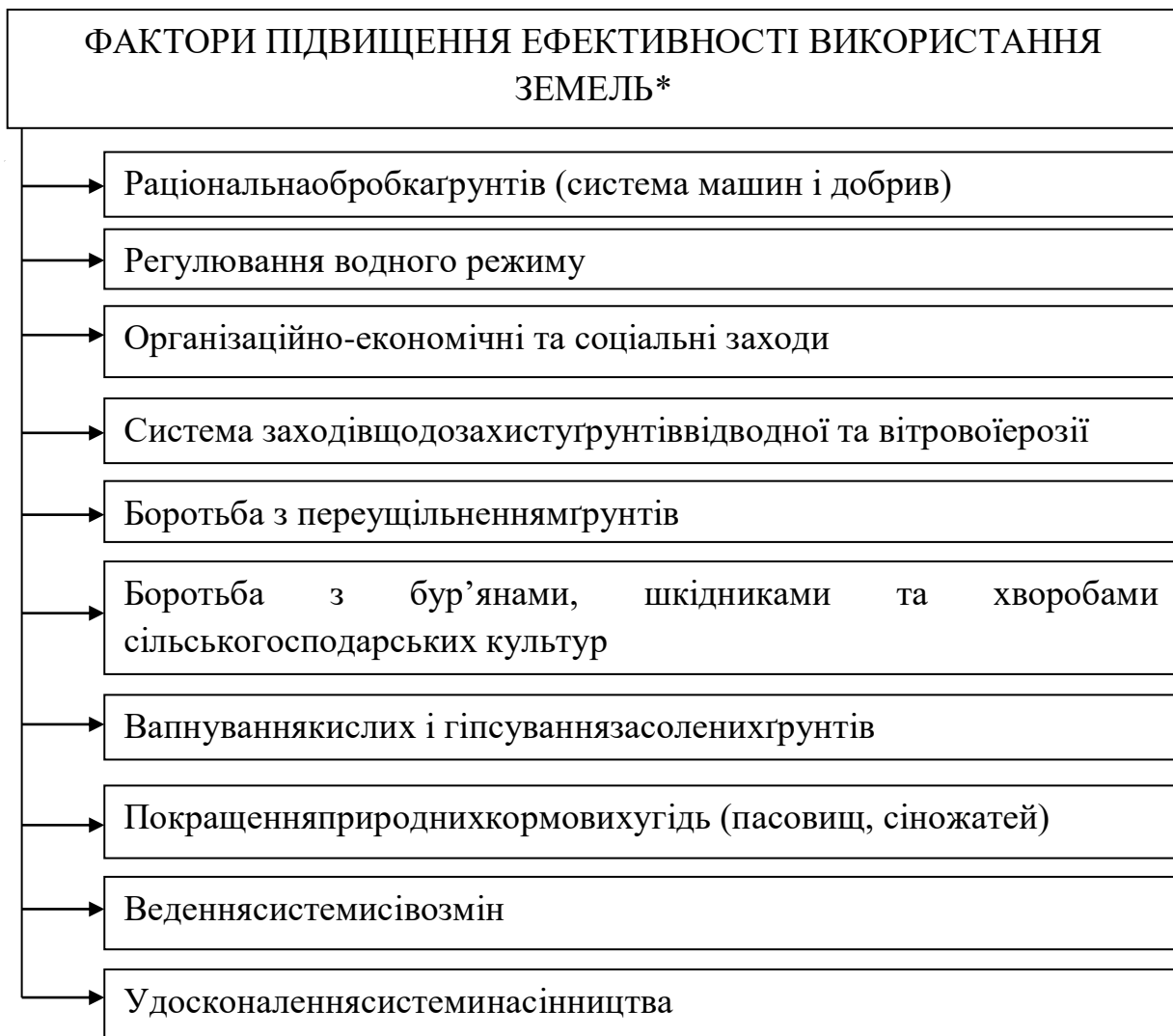

Рис. 1.1. Фактори підвищення ефективності використання земель
* сформовано автором на підставі [51].

Щоб підвищити ефективність використання земельних ресурсів в сільськогосподарській промисловості необхідно впроваджувати прогресивні системи обробітку землі, використовувати передову техніку та нові методи вирощування рослин [5].

Під словом «ефективне» мається на увазі не тільки збереження і продуктивне використання земель, а ще і знаходження методів підвищення родючості [50].

Якщо дивитися на ефективність використання землі з економічної точки зору, то вона в більшою мірою залежить від такої властивості ґрунту, як родючість [34].

Також треба визначити, що ґрунтине будуть відтворювати свою родючість, якщо не буде проводитись агрохімічне обстеження полів, в якому визначається рН ґрунту, вміст гумусу та інших мікроелементів [4].

Головним багатством України є її ґрунти, а саме чорноземи. На Україну припадає 6,8% всього запасу чорнозему в світі. Ці ґрунти славляться найкращими родючими властивостями серед інших видів ґрунтів. Проте їх неправильне використання сприяє тому, що вони втрачають свою родючість під впливом вітрової і водної ерозії [6].

Для ефективного використання ґрунтів вчені рекомендують розробляти правильне співвідношення всіх сільськогосподарських культур (ріллі, пасовищ, садів в луків) і природних компонентів (заповідників, водойм, озер, лісів). В такому випадку це буде екологічно і економічно доцільним. Таким чином найдоцільніше на непридатних землях створювати заповідні ділянки, лісонасадження, пасовища та сіножаті [10].

Ще одним способом для раціонального використання земель є виведення видів рослин, які пристосуються до тих чи інших кліматичних умов. Головними напрямками використання і охорони земель є запобігання забруднення комунальними та промисловими відходами, стічними водами, пестицидами, засолення ґрунтів, заболочення, утворення зсувів, відрової та водної ерозії. Вагоме місце для поліпшення порушених земель посідає

рекультивация. Також для збільшення родючості ґрунту застосовують добрива. Вони бувають мінеральні і органічні. В сільськогосподарському виробництві використовують комплексні добрива, калійні, фосфатні і азотні. Ці добрива мають значну роль в підвищенні якості і кількості продукції, вони допомагають покращити родючість ґрунту і підвищують кількість гумусу і мікроелементів. Завдяки внесенню добрив урожай зростає майже на 50% більше, ніж в випадку, коли їх не вносили [8].

Всі сільськогосподарські підприємства повинні працювати відповідно до екологічних вимог, застосовуючи нові організаційні, економічні і технологічні принципи [7].

В раціональному використанні земель має бути зацікавлені не тільки землекористувач або власник, а все суспільство. Таким чином, самим дієвим буде створення правильної системи користування землею, підвищення і збереження родючих властивостей землі, держава повинна приймати не аби яку участь у цьому питанні і посилити вплив на розв'язання проблеми. Для цього необхідно створити державний орган, який буде контролювати саме землі, які використовуються неефективно, щоб це не призводило до деградації ґрунтів і втраті родючості [9].

Налагодження земельних питань повинно бути першочерговим завданням країни. Воно повинно бути направлене на ефективне та раціональне використання земельних ресурсів, на створення захисту прав землевласників та землекористувачів та на заходи з охорони земель. Окрім цього кожне сільськогосподарське підприємство зобов'язане раціонально використовувати земельні ресурси, дбайливо ставитися до земель, запобігати ерозійним процесам, заболочуванню, заростанню бур'янами. Завдяки цим засобам можна зберегти найголовніше багатство – родючість ґрунтів.

Загалом, робимо висновок, що для раціонального використання земель сільського господарства, українським землекористувачам треба дотримуватися технології вирощування культур сільського господарства, які спрямовані на підвищення якісних характеристик ґрунту, його родючості та в кінцевому

підсумку отримувати великі врожаї. Здійснення раціонального використання земель у сільськогосподарському виробництві потребує застосовувати стратегічне управління. Стратегія раціонального користування землею базується на тому, що кожне сільськогосподарське виробництво повинно дбайливо використовувати земельні ресурси і дотримуватись всіх вимог, таких як внутрігосподарського землеустрою, цільового використання земельних ділянок, забезпечувати екологічну збалансованість та охороняти землі.

1.2. Загальні відомості про об'єкт дослідження

В даній кваліфікаційній роботі об'єктом дослідження виступає територія Одеської області. Вона була утворена 27 лютого 1932 року.

Коротку характеристику по Одеській області представлено в таблиці 1.1.

Таблиця 1.1.

Характеристика Одеської області*

Площа	33,3 тис.кв.км.
Населення	2491,6 тис. осіб
Щільність населення	74,8 тис.осіб/кв.км.
Адміністративних районів	26
Міст	19
Об'єднаних територіальних громад	26
Селищ	33
Сільських населених пунктів	1123
Адміністративний центр регіону	Одеса
Населення м.Одеса	1013,81 тис.осіб

*Складена за даними Департаменту екології та природних ресурсів Одеської обласної державної адміністрації

Одеська область знаходиться на південному заході України. Вона займає значну територію і тягнеться від Дунаю до Тилігульського лиману. Берегова лінія простягається вздовж області більше ніж на 300 км і простягнеться від берега в північну сторону більше ніж на 200 км. Одеська область знаходиться

на кордоні з країнами такими, як Румунія, Республіка Молдова і Придністровська Молдавська Республіка. Також вона межує з областями такими, як Вінницька, Кропивницька і Миколаївська. Загальна довжина державного кордону, який простягається уздовж області, складає 1362 км.

Відносно всієї території України площа області займає всього 5,5%. Південна частина області знаходиться в степовій зоні, а північна в лісостеповій.

Щодо кліматичних умов, то вони є сприятливими для ведення сільськогосподарського виробництва. Середня температура за рік коливається в межах від +8,3⁰С до +10,9⁰С. Вегетаційний період триває 180–210 діб. Кількість опадів за рік налічується 340 – 460 мм.

Завдяки Чорному морю та лікувальним грязям лиману Куяльник Одеська область має достатньо високий потенціал рекреаційної території.

В шлейфовій зоні, на морському узбережжі, у низинах лиманів і річок знаходяться унікальні і особочінні екосистеми, водно–болотні угіддя, природні комплекси, що складають значний потенціал області, який несе в собі міжнародне і національне значення. Щодо природних умов області, то вони є сприятливими для вирощування таких видів культур, як соняшник, просо, ячмінь, кукурудза та озима пшениця.

Стосовно озер на території Одеської області є прісноводні озера – Катлабух, Ялпуг, Кагул та солоні – Бурнас, Алібей, Шагани, Сасик. Також є лимани Куяльницький та Хаджибейський, які до речі славляться своїми лікувальними властивостями. Постачання води в області виконується за рахунок підземних і поверхневих джерел. На території області знаходяться 45 озер, 68 водосховищ, 15 лиманів і 1134 струмків і річок.

Земельно–ресурсний потенціал області (3331,4 тис.га) має достатньо високий рівень освоєння. Найбільше всього в області земель сільськогосподарського призначення – 2591,6 тис.га, а це 77,80% всіх земель області, рілля займає 2075,3 тис.га, вона складає 62,3%.

В Одеській області дуже маленькі площі лісів і лісових насаджень, а саме 222,99 тис.га, що складає всього 6,70% від загальної площі території.

Основне багатство регіону – це його земельні ресурси. Розподіл земель Одеської області за ґрунтами представлений в додатку 1.

Провівши аналіз додатку 1, можна побачити, що в області переважають чорноземні ґрунти з великою родючістю, поєднуючись зі степовим теплим кліматом вони утворюють розвинену агропромислову галузь[45].

Стан ґрунтів визначається таким показником родючості ґрунту, як гумус. Завдяки гумусу в ґрунтовому покриві накопичуються найважливіші елементи живлення рослин. Основні властивості гумусу представлені на рисунку 1.2.

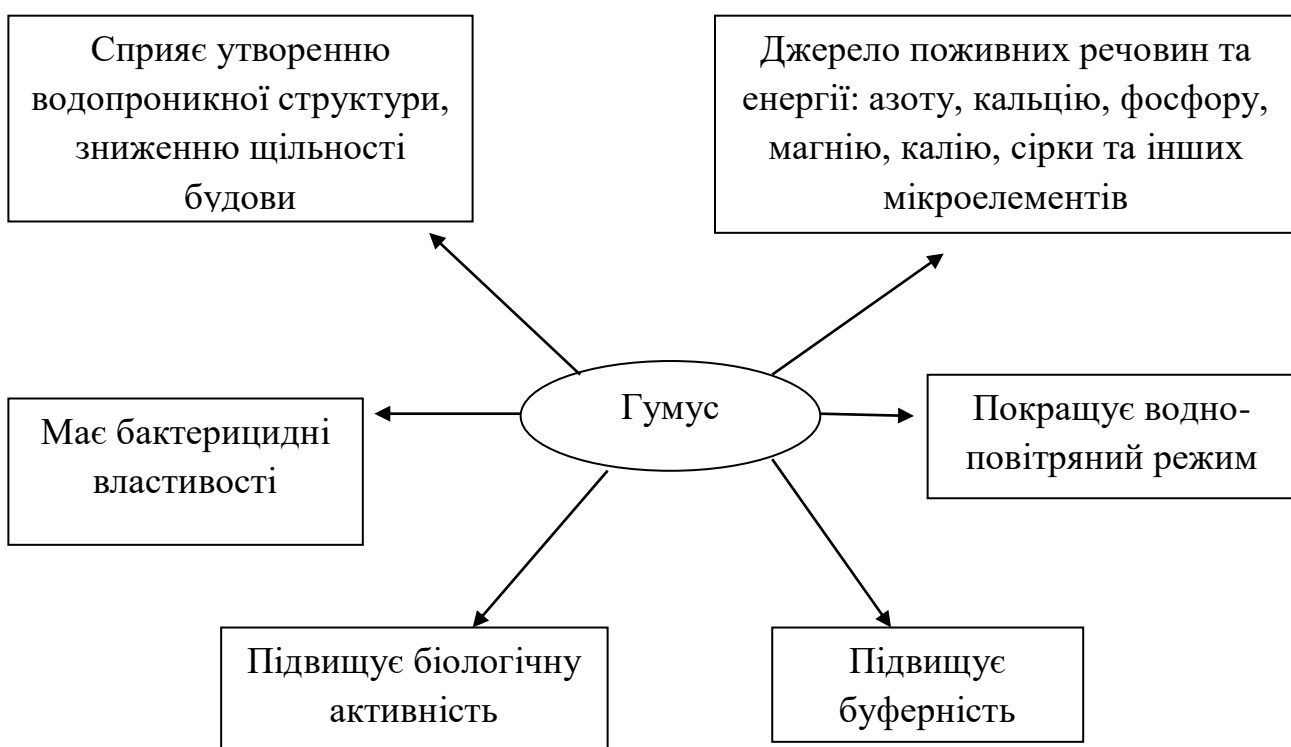

Рис. 1.2. Властивості гумусу

* сформовано автором на підставі [36].

Розподіл земель за вмістом гумусу в орному шарі ґрунтів глибиною до 30 см представлений в додатку 2. Провівши його аналіз бачимо, що тільки на півдні Одеської області є невелика територія де рівень гумусу від 1,0 до 1,5, причиною є те, що там знаходяться глинисто-піщані ґрунти, місцями є від 2,5 до 3,0, вся решта територія області має вміст гумусу 3,0 і більше. Це достатньо великі показники, завдяки цьому територія області має хороші показники родючості.

Ерозією ґрунтів називається процес руйнування і переміщення верхнього найбільш родючого шару ґрунту. Ерозія поділяється на вітрову та водну. Дані по ступеню еродованості ґрунтів представлені в додатку 3.

Проаналізувавши додаток 3, можна зробити висновок, що на значній території Одещини ґрунти в тій чи іншій мірі еродовані, тобто зазнали руйнівного впливу потоків талих, дощових і зливових вод або вітру [54].

Майже половина Одеської області має ступінь еродованості ґрунтів 61 – 70%, також на півдні області еродованість складає 21 – 30%, місцями є еродованість 41 – 50% і навіть присутні ґрунти з більше ніж 80%.

Загалом можемо зробити висновок, що земельно–ресурсний потенціал області (3331,4 тис.га) має достатньо високий рівень освоєння. Найбільше всього в області земель сільського господарського призначення – 2591,6 тис.га, а це 77,80% всіх земель області, рілля займає 2075,3 тис.га, вона складає 62,3%. В Одеській області дуже маленькі площі лісів і лісових насаджень, а саме 222,99 тис.га, що складає всього 6,70% від загальної площі території.

Стосовно земельних ресурсів в Одеській області можна сказати, що переважаючими ґрунтами є чорноземи. Їх характерними рисами є те, що маючи велику родючість вони поєднуються з теплим степовим кліматом і утворюють достатньо розвинуту агропромислову галузь.

Вміст гумусу в ґрунтах має достатньо високий рівень. Невелика територія має рівень гумусу від 1,0 до 1,5, причиною є те, що там знаходяться глинисто-піщані ґрунти, місцями є від 2,5 до 3,0, вся решта території області має вміст гумусу 3,0 і більше

Також, в області сильно поширена ерозія ґрунтів, що спричиняє процеси руйнування верхнього родючого шару ґрунту. Майже половина Одеської області має ступінь еродованості ґрунтів 61 – 70 %, також на півдні області еродованість складає 21 – 30%, місцями є еродованість 41 – 50% і навіть присутні ґрунти з більше ніж 80%.

1.3. Зарубіжний досвід ефективного використання земельних ресурсів

Прагнення знайти самі ефективні шляхи проведення земельної реформи вимагає проводити дослідження та аналіз закордонного досвіду ефективного використання земельних ресурсів. Дивлячись на те, що достатня кількість високорозвинених країн вже має розвинуті сільські господарства, то перейняття їх досвіду щодо управління земельними ресурсами в Україні має немаленьке значення.

Метою даного аналізу є визначення головних шляхів покращення сільськогосподарських земель та виявлення методів раціонального використання землі.

В закордонних країнах проводять планування територій на окремі адміністративно–територіальні утворення і відносять їх до механізму землевпорядкування. Готові плани одразу дають змогу реалізувати природоохоронні заходи, перерозподілити земельні ділянки між транспортними, промисловими, лісовими, сільськими і міськими галузями. Підґрунтям цього є зонінг, завдяки якому всю територію розподіляють на зони, такі як:

- сільськогосподарська зона;
- лісова зона;
- забудована зона;
- зона першочергового забудовування [12].

Деякі країни розробляють зонінг території опираючись на спеціально затверджені нормативно–правові акти, які приймають державні органи і для кожної зони встановлюють вид землекористування. В деяких країнах, з яких США є лідером, при плануванні забезпечення стійкого користування землею на рівні держави здійснюється завдяки затвердженню програм з охорони навколишнього середовища, захисту сільськогосподарських земель та їх консервації.

В таких європейських країнах як Швейцарія, Франція, Австрія і Німеччина за основу землевпорядних робіт брали різні знімання та проводили розмежування території. Прикладом цього є Франція, у якій для покращення кадастру землі було здійснено знімання всієї території, так як за вирішенням Національного збору в 1790 р. було виключено велику кількість неправильно розподілених податків. З того дня всі геодезичні роботи для забезпечення землевпорядної діяльності називають кадастровими [11].

В Німеччині землевпорядна діяльність почала розвиватися на початку 19 ст. В ті часи, при наявності землемірів, з'явилися ще перші фахівці саме землевпорядної діяльності. Їх називали інженерами культурно–технічної справи. Вони користувалися своїми знаннями для здійснення поділу земель на сівозміни, планування розміщення господарських центрів, зрошувальних та осушувальних каналів, будівництва доріг, проведення кадастрового знімання. Хоча поняття «внутрішньогосподарський» землеустрій в закордонних країнах немає, але вже в ті роки розробляли окремі спеціалізовані проекти на великі маєтки і поміщицькі господарства. З часом ці проекти перетворювались в документацію із землеустрою, що складалась не тільки для одного землеволодіння, а для еколого–ландшафтного формування, яке складається з декількох господарств.

Головним завданням цих проектів було зробити вибір оптимального методу задоволення постійного землекористування, раціонально використовувати угіддя і посіви враховуючи агроекологічні вимоги.

Доречно відзначити, що політика землі в розвинутих країнах світу гарантує організацію і планування землеустрою, на меті яких стоїть підтримка розвитку сільських господарств, зростання соціальної вагомості сільських підприємств та надання стимулу до економічного підвищення.

Обставини складаються так, що в нашій країні стале використання земель сільських господарств до цього часу ще не набуло потрібного значення, а якщо взяти до уваги внутрішньогосподарський землеустрій, то його взагалі дуже

часто ігнорують. Завдяки цьому стали приділяти більше значення тим заходам, які використовують в закордонних країнах.

В різних закордонних країнах землевпорядне користування відбувається по різному. Наприклад:

- в Японії, Данії та Швейцарії для суб'єктів сільського господарства проводять поліпшення території;
- в Австрії, Словаччині, Чехії та Німеччині забезпечують еколого–ландшафтну стійкість території;
- в Індії, Китаї, Канаді, США і Австралії проводять планування водорегулювання, заходів меліорації, проти ерозії та охорони природи;
- в багатьох країнах ЄС забезпечують економічною підтримкою сільські господарства з врахуванням якісної характеристики земельних ділянок;
- в Канаді, США та країнах ЄС забезпечують обіг земельних ресурсів та роботоспроможність ринку землі;
- в Канаді, США та країнах ЄС об'єднують та укрупнюють сільськогосподарські підприємства.

В закордонних країнах землевпорядна галузь є більш інвестиційною. В тому сенсі, що держава або приватні інвестори вкладають кошти в земельні ділянки, купуючи їх, покращують, продають та отримують з них прибуток.

Держава завдяки землевпорядному механізму може здійснювати регулювання земельного ринку. Наприклад, Франція має некомерційну корпорацію, яка проводить свою діяльність під керівництвом держави і від її імені. Вона має пріоритет при купівлі всіх земельних ділянок. Таким чином держава контролює попит і пропозицію на земельному ринку. В 90–х роках був випадок, коли частина земель, які належали корпорації перевищувала 25%.

Проаналізувавши світовий досвід по проектуванню землевпорядкування на території ЄС можна говорити про те, що стійке землекористування тих чи інших земель ґрунтується на Єдиній політиці ЄС, а при необхідності створення нових землеволодінь або змінити межі існуючих нині можна здійснюючи проектування землеустрою саме для конкретних територій [11].

Значну увагу приділяють об'єднанню та укрупненню земельних ділянок, які підпорядковуються сільським господарствам, а також велику увагу приділяють зведенню їх до єдиних масивів та скороченню загального числа. Така політика держави спрямована підтримувати фермерські господарства, число яких скорочується.

В США місцева рада бере на себе створення землевпорядкування сільських господарств, структура яких містить в собі підрозділи по плануванню, зонуванню територій, контроль за створенням стійкого користування землею.

Всі площі земель сільських господарств, їх положення та зонування обчислюють завдяки проектам розвитку та зонінгу обраного району. Такі проекти складаються з земель сільського господарства, які в майбутньому можуть вилучатися для перспективної забудови чи розташування інфраструктури [15].

Забезпечення стійкого користування землею сільських господарств США направлено на підтримання фермерів, які виготовляють сільськогосподарську продукцію, для того, щоб підвищити ефективність їх головної діяльності, при цьому підтримувати охорону ґрунтів і їх ефективне використання. Політика США, щодо підтримки сільськогосподарського виробництва, за основу має принцип безперервності та ефективності обліку земель сільського господарства. Всі види робіт по оцінці якісного стану земель створюються Службою охорони ґрунтів. За допомогою такого оцінювання сільським господарствам надають рекомендацію щодо виконання їх роботи [15].

Фінансова підтримка заходів із задоволення робото спроможності стійкого використання земель сільського господарства проходить з бюджету держави.

Велику увагу в США надають процесу землепроекування з особливими ландшафтами. Тому в окремих штатах використовують економічні методи по регулюванню користування землею, виконують захист земельних ділянок від виключення їх з житлових або виробничих фондів. Такі методи перш за все

включають метод пільгових оподаткувань земель сільського господарства. Думка щодо цього методу трактується як оцінювання земель сільського господарства відповідно до їх фактичного використання, а не до ринкової вартості. Завдяки цьому фермер не зможе продати землю сільського господарства для будівництва, так як такі землі значно вищі за вартістю.

Функціонування забезпечення стійкого користування землею в сфері сільського господарства виконують місцеві та регіональні органи, структура яких розділяється на підрозділи по зонуванню та плануванню території, здійснюється контроль за користуванням землею. Завданням цих підрозділів є розробляти комплексні плани з забезпечення стійкого користування землею.

В США для поєднання зусиль з охорони земель та їх ефективного використання був створений Національний ґрунтовий союз. Він містить в собі різні компанії, що займаються вивченням ґрунтів, приватні підприємства, організації, агентства, інститути. Цей союз знаходиться під контролем Служби охорони природних ресурсів США. Він виконує організацію та проведення досліджень у вивченні землі, ґрунтознавстві, землеустрої, впроваджені їх результату, проводить інвентаризацію землі, вдосконалює класифікацію ґрунту США, розробляє заходи з їх охорони та ефективного використання, опубліковує данні про ґрунти [15].

Проекти по внутрігосподарському землеустрою в Канаді частіше формуються тільки для великих сільських господарств. Але, держава створила спеціальні програми, що використовуються маленькими сільськими господарствами, які дозволяють боротися з ерозією ґрунту, стимулювати природоохоронні заходи, такі як висаджування захисних лісонасаджень, терасування схилів, консервації земель [13].

Для раціонального розвитку землеустрою стійкого використання земель сільського господарства в Канаді за основу використовують розроблені проекти землеустрою. Наприклад, фізичне планування виконується завдяки топографічним картам різних масштабів. Деякі провінції використовують для цього кадастрові карти. Також для виконання адміністрування землі

користуються планами опису земель і її межування. На сьогоднішній день швидкими темпами стає більший попит на карти цифрового формату, які формують кадастрове забезпечення в провінціях [15].

В Австралії держава зобов'язує всіх власників земельних ділянок виконувати на своїх землях внутрігосподарське впорядкування території. Сам спосіб використання та формування землевпорядного забезпечення виконується так:

- виконання аерофотозйомки земель сільського господарства та розроблення планів з організації обраної території. У випадку, коли вже існує такий план, то його можна просто скоригувати. На такий план наносять всі зрошувані ділянки, водні об'єкти, пасовища, сівозміни, межі земельних ділянок, огорожі, споруди, дороги тощо;

- розроблення класифікацій земель сільського господарства з врахуванням всіх показників якості ґрунту та потрібних охоронних заходів. Для цих робіт виконують в місці знаходження господарства аналіз кліматичних умов, визначають типи ґрунтів та рельєфну характеристику місцевості;

- розроблення систем заходів з охорони ґрунтів враховуючи придатність земель сільського господарства для проведення земельних робіт;

- створення плану фінансування підприємств сільського господарства з врахуванням втрат та ефективності його функціонування [11].

Створення нової земельної ділянки та її реєстрація або ж розділення вже існуючої ділянки в Австралії відбувається завдяки затвердженим проектам землеустрою. Щоб це зробити, користуються визначеним порядком робіт:

- створюють проект розділення земельної ділянки;
- органи місцевої влади розглядають та затверджують створений план, вносять та розглядають пропозиції, переносять затверджений проект в натуру;

- реєструють документи на нову земельну ділянку, формують акт про їх затвердження, далі реєструють саму земельну ділянку, оновлюють данні земельного кадастру, оцінюють земельну ділянку з метою оподаткування [11].

Можемо зробити висновок, що земельпорядна організація стійкого використання землями сільського господарства у закордонних країнах є головним методом створення державної політики в галузі землеустрою та регулюванні земельних відносин. Всі зміни цільового призначення земель сільського господарства на території закордонних країн виконуються тільки на основі затверджених земельпорядних документів, які виконуються фахівцями землеустрою та геодезії. Всі запропоновані види реалізації по забезпеченню стійкого користування землею зображено в проектах земельпорядкування.

Стійке користування землею та її охорона ґрунтується на вдосконаленні земельпорядного процесу та геоінформаційних систем, які надають можливість одержувати точні дані про земельні ділянки, їх стан, межі і властивості. Тому в розвинутих країнах питання землеустрою невід'ємно від питання ведення земельного кадастру, як метода отримання інформації про стан земель сільського господарства та їх раціонального використання.

РОЗДІЛ 2

ОЦІНКА СУЧАСНОГО СТАНУ ТА ЕФЕКТИВНІСТЬ ВИКОРИСТАННЯ ЗЕМЕЛЬНИХ РЕСУРСІВ ОДЕСЬКОЇ ОБЛАСТІ

2.1. Сучасний стан земельних ресурсів Одеської області

Одеська область має дуже багатий природно–ресурсний потенціал території, що сприятливо відображується на сільському господарстві регіону. Земля – обмежений природний ресурс, тому його необхідно використовувати з розумом та дбайливо ним розпоряджатися. Актуальним є питання по дослідженню сучасного стану земельних ресурсів та їх раціонального використання.

Одеська область, завдяки своїм землям, які багаті на чорнозем, має всі необхідні ресурси, щоб розвивати багате сільське господарство. Сприяють цьому не тільки ґрунти, а і географічне положення області. В сукупності з помірним кліматом, маленькою собівартістю витрат на вирощування сільськогосподарської продукції та родючих ґрунтів, Одеська область отримує могутній потенціал для розвитку сільського господарства. Ця особливість відкриває велику можливість для інвестиції у сільськогосподарську промисловість[18].

Земельні ресурси є складовою навколишнього середовища, територією проживання людей і виступають як основний засіб сільськогосподарського виробництва. Вони є основним ресурсом функціонування суспільства, рослинного світу, тваринного, гідросфери та атмосфери [16].

Головну роль земельні ресурси відіграють у сільськогосподарській промисловості, в якій вони є основною виробництва. Агровиробничі і якісні характеристики земельних угідь, родючі властивості земель обумовлюють ефективне аграрне виробництво в області [18].

Закони, які врегульовують економічні та організаційні аспекти галузі, підпорядковують саме використання земельних ресурсів. Вони включають

правові механізми, економічні та організаційні і дають стимул до природоохоронного використання території. Організаційні заходи включають в себе встановлення розмірів і меж земельних ділянок, інформаційне забезпечення, землеустрій та зонування території. Під час економічних заходів використовують вартісні показники для розуміння землекористувачами під час вибору схеми ведення сільськогосподарського виробництва, що дасть змогу отримувати дохід і збереже якісний склад земельних ресурсів. За допомогою правових актів закріплюють законодавчо всі роботи з використання земель. Ці норми стають обов'язковим пунктом для виконання у процесі користування сільськогосподарськими землями [17].

Питання землевпорядного характеру є одними з найважливіших у функціонуванні сільськогосподарської діяльності в Одеській області. Для того, щоб збільшити об'єми по виробництву продукції сільського господарства необхідно перш за все ефективно використовувати земельні ресурси та підвищувати їх продуктивність. Раціональне використання та формування земель в аграрному секторі є достатньо важким та актуальним на сьогоднішній день. Так як неефективне використання земельних ресурсів є найголовнішою проблемою.

Структура земельного фонду Одеської області складається з сільськогосподарських земель (ріллі, перелогів, багаторічних насаджень, сіножаті і пасовищ), з лісів та інших лісо вкритих територій, забудованих земель, відкритих заболочених земель, відкритих земель з незначним рослинним покривом або без рослинного покриву (землі зайняті голими скелями, галькою, щебенем, зсувами, ярами, піски) та інших земель суші.

В таблиці 2.1. дана структура земельного фонду Одеської області за останні 3 роки, а саме з 2016 до 2018 роки. Більш детально та у відсотках розберемо структуру земельного фонду по кожному виду угідь.

Таблиця 2.1.

Структура земельного фонду регіону*

Основні види земель та угідь	2016		2017		2018	
	Всього, тис.га	% до загальної площі території	Всього, тис.га	% до загальної площі території	Всього, тис.га	% до загал. площі території
Загальна територія:	3331,40	100,00	3331,40	100,00	3331,40	100,00
1.Сільськогосподарські угіддя:	2591,80	77,80	2591,60	77,79	2591,60	77,80
рільля	2075,50	62,30	2075,40	62,30	2075,30	62,30
перелоги	27,30	0,82	27,40	0,82	27,40	0,82
багаторічні насадження	86,50	2,60	86,50	2,60	86,50	2,60
сіножаті і пасовища	402,50	12,08	402,50	12,08	402,04	12,08
2.Ліси та інші лісо вкриті площі:	223,00	6,69	222,99	6,69	222,99	6,70
з них вкриті лісовою рослинністю	199,80	6,00	199,80	6,00	199,80	6,00
3.Забудовані землі	131,20	3,94	131,16	3,94	131,16	3,90
4.Відкриті заболочені	73,40	2,20	73,30	2,20	73,30	2,20
5.Відкриті землі без або з незначним рослинним покривом(землі зайняті голими скелями, галькою, щебенем, зсувами, ярами, піски)	33,80	1,01	33,20	1,00	33,80	1,01
6.Інші землі	278,20	8,35	279,15	8,38	278,55	8,36

*Складена за даними Департаменту екології та природних ресурсів Одеської обласної державної адміністрації

Земельний фонд Одеської області станом на 1.01.2019 складає 3331,40 тис. га, з яких 2591,6 тис. га складають землі сільськогосподарського використання, ліси займають 222,99 тис. га, забудовані землі – 131,16 тис. га, відкриті заболочені землі – 73,3 тис. га, відкриті землі без або з незначним рослинним покривом – 33,8 тис. га та інші землі – 278,55 тис. га.

За період з 2016 по 2018 роки у структурі земель майже нічого не змінилося, є зміни, але вони не значні.

Структура земельного фонду за основними видами земель у вигляді діаграми для більш наглядного читання представлена на рисунку 2.1.

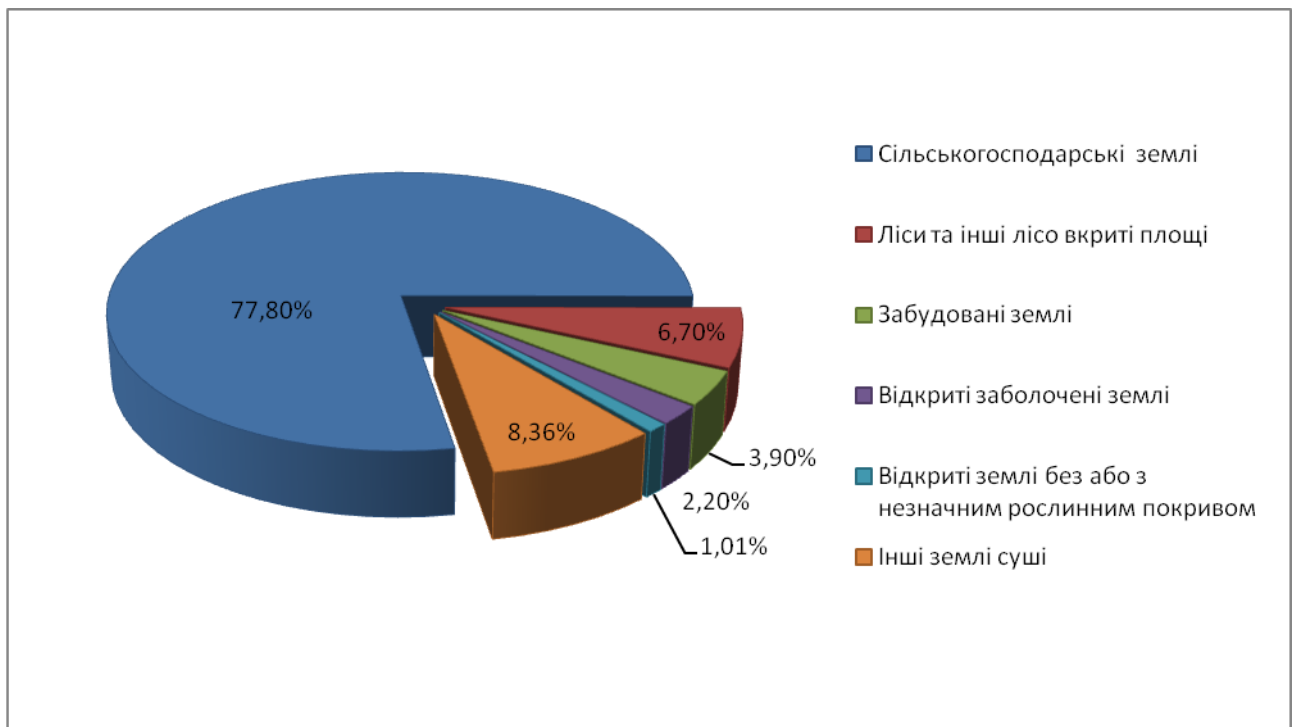

Рис. 2.1. Структура земельного фонду за основними видами земель у %

Проаналізувавши структуру земельного фонду за основними видами земель бачимо, що переважають сільськогосподарські землі, їх 77,80% від усієї площі, ліси та інші лісо вкриті площі займають 6,70%, забудовані землі складають 3,90%, відкриті заболочені землі – 2,20%, відкриті землі без або з незначним рослинним покривом – 1,01% та інші землі суші займають 8,36%.

Більш детальна структура сільськогосподарських угідь до загальної площі території у % представлений на рисунку 2.2.

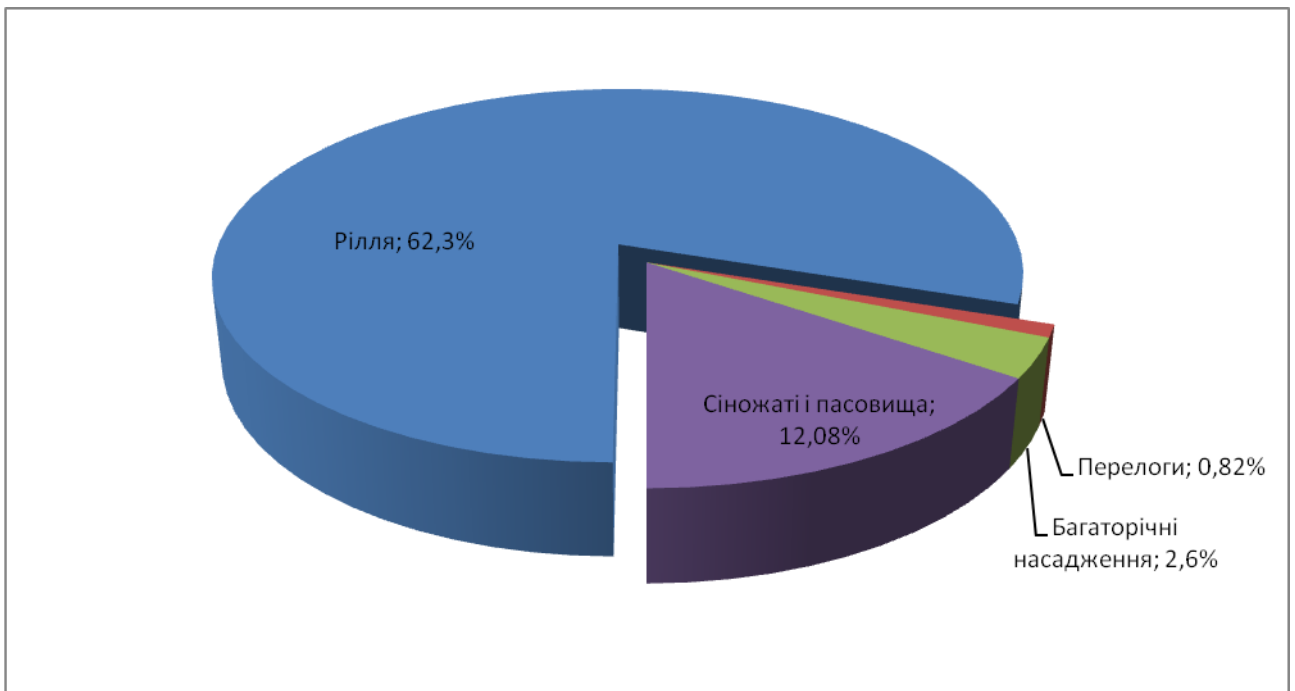

Рис.2.2. Структура сільськогосподарських угідь до загальної площі території

Зробивши аналіз структури сільськогосподарських угідь до загальної площі території бачимо, що рілля займає від загальної площі 62,3%, сіножаті та пасовища складають 12,08%, багаторічні насадження – 2,6% та перелоги займають 0,82% території.

Для того, щоб визначити території з недостатньо задовільним екологічним станом необхідно оцінити агроландшафт з екологічного боку. Це треба щоб мати основу для визначення пропозицій для ефективного використання земель. Відомо, що стабільність та екологічний стан земель на пряму залежить від рівня розораності території, рівня сільськогосподарської освоєності території та рівня розораності сільськогосподарських угідь[22].

За такими показниками, як сільськогосподарська освоєність території, розораність території та розораність сільськогосподарських угідь можна дати характеристику інтенсивності використання земельних ресурсів.

Можемо визначити рівень сільськогосподарської освоєності всієї території. Цей показник дає характеристику освоєння території під сільськогосподарське виробництво. Він визначається співвідношенням площі сільськогосподарських угідь до загальної площі суші:

$$O_{oc} = \frac{S_{cg}}{S_3} * 100,$$

де O_{oc} - сільськогосподарська освоєність території, %;

S_{cg} - площа сільськогосподарських угідь, тис.га;

S_3 - загальна площа суші, тис.га.

$$O_{oc} = 2591,60 / 3331,4 * 100 = 77,8\%$$

Показник розораності території визначає ерозійну небезпеку території. Він визначається співвідношенням ріллі до загальної площі території:

$$K_{рт} = \frac{S_p}{S_3} * 100,$$

де $K_{рт}$ - розораність території, %;

S_p - площі ріллі, тис.га;

S_3 - загальна площа суші, тис.га.

$$K_{рт} = 2075,3 / 3331,4 * 100 = 62,3\%$$

Рівень розораності сільськогосподарських угідь визначає екологічну напруженість території та інтенсивність сільського господарства. Він визначається співвідношенням ріллі до площі сільськогосподарських угідь;

$$K_{рсг} = \frac{S_p}{S_{cg}} * 100,$$

Де $K_{рсг}$ - розораність сільськогосподарських угідь, %;

S_p - площі ріллі, тис.га;

S_{cg} - площа сільськогосподарських угідь, тис.га.

$$K_{рсг} = 2075,3 / 2591,3 * 100 = 80\%$$

Ці показники говорять про те, що територія області є екологічно нестійкою і через це з родючого шару ґрунту відбуваються втрати гумусу та починаються ерозійні процеси [40].

Основні екологічні параметри збалансованої територіальної організації по Одеській області представлені в таблиці 2.2.[32].

Таблиця 2.2.

Екологічні параметри збалансованої територіальної організації в Одеській області, 2018р.*

Показник	Гранично допустимі екологічні параметри, %	Оптимальні екологічні параметри, %	Фактичні в Одеській області станом на 01.01.2019, %
Рілля	Не більше 60	40-45	62,30
Лісові насадження	Не менше 15	15-20	6,70
Забудовані землі	Не більше 10	1-3	3,90
Пасовища і сіножаті	Не менше 30	40-50	12,08

*значення наведено для степової зони

Порівнявши оптимальні екологічні параметри та фактичні в Одеській області бачимо, що територія має достатньо високий рівень розораності (62,3%). Недостатніми є лісові насадження, частка яких складає всього 6,70% при гранично допустимій не менше 15%. Пасовища та сіножаті також мають недостатню кількість земель. Вони майже в 3 рази менше ніж необхідно, при оптимальних екологічних параметрах 40-50% (не менше 30), їх значення становить 12,08%. Щодо площі забудованих земель, то вона трішки більша за оптимальне значення – 3,90%, але не перевищує гранично допустимі екологічні параметри.

Використовуючи методику Третяка А.М., розрахуємо ступень екологічної стабільності території Одеської області та стійкість земель до антропогенного навантаження. Ці показники використовують для оцінки наявного стану землекористування, метою яких є планування та прогнозування використання земель в майбутньому [33].

Відповідно до Закону України “Про охорону земель” (ст.28) “Стандартизація і нормування в галузі охорони земель полягають у забезпеченні екологічної та санітарно-гігієнічної безпеки громадян шляхом визначення вимог щодо якості земель, родючості ґрунтів і 7 допустимого антропогенного навантаження та господарського освоєння земель” [53].

Коефіцієнт екологічної стабільності K_{ec} визначається за формулою:

$$K_{ec} = \frac{\sum S_i K_i}{\sum S_i},$$

де S_i – площа угіддя і-виду, га;

K_i – коефіцієнт екологічних властивостей угідь і-виду.

Коефіцієнт антропогенного навантаження K_{an} визначається за формулою:

$$K_{an} = \frac{\sum S_i B_i}{\sum S_i},$$

де S_i – площа угіддя і-виду, га;

B_i – бал антропогенного навантаження.

Завдяки отриманим K_{ec} і K_{an} можна визначити стан екологічної стабільності та рівень антропогенного навантаження. Значення цих коефіцієнтів занесені в таблицю 2.3.

Таблиця 2.3.

Рівень екологічного стану за показниками коефіцієнтів екологічної стабільності та антропогенного навантаження*

Значення коефіцієнту екологічної стабільності K_{ec}	Екологічний стан	Значення коефіцієнту антропогенного навантаження K_{an}	Рівень антропогенного навантаження
$\leq 0,33$	Екологічно нестабільний	4,1 - 5,0	Високий

0,34 – 0,50	Стабільно нестійкий	3,1 – 4,0	Підвищений
0,51 – 0,66	Середньо стабільний	2,1 – 3,0	Середній
$\geq 0,67$	Екологічно стабільний	1,0 – 2,0	Низький

*Складено автором на підставі [33].

Значення коефіцієнту екологічних властивостей та бал антропогенного навантаження є сталими. Розрахунок коефіцієнту екологічної стабільності та коефіцієнту антропогенного навантаження занесені в таблиці 2.4.

Таблиця 2.4.

Рівень екологічного стану Одеської області*

Види земельних угідь	Площа угіддя, S_i	Коефіцієнт екологічних властивостей угідь, K_i	Бал антропогенного навантаження, B_i	Коефіцієнт екологічної стабільності, K_{ec}	Коефіцієнт антропогенного навантаження, K_{an}
Рілля	2075,30	0,14	4	0,26	3,73
Сіножаті і пасовища	402,04	0,65	3		
Багаторічні насадження	86,50	0,43	4		
Перелogi	27,40	0,70	2		
Ліси і лісо вкриті землі	222,99	1,00	1		
Забудовані землі	131,16	0,00	5		
Болота	73,30	0,79	1		
Інші землі	312,35	0,00	5		
Всього	3331,04	-	-		

*Складено автором на підставі [33].

Провівши аналіз рівня екологічного стану Одеської області бачимо, що коефіцієнт екологічної стабільності, K_{ec} в даному випадку становить 0,26, так як це значення менше 0,33, то можемо зробити висновок, що територія області є екологічно нестабільною. Коефіцієнт антропогенного навантаження становить 3,73. Це свідчить про те, що територія має підвищений рівень антропогенного навантаження [41].

На території Одеської області є також порушені та відпрацьовані землі, дані про які занесені в таблицю 2.5. Дані представлені за період з 2016 по 2018 роки і визначено також в процентному співвідношенні до загальної площі території області.

Таблиця 2.5.

Порушені, відпрацьовані землі та рекультивовані землі*

Землі	2016 рік	2017 рік	2018 рік
Порушені землі, тис.га	2,40	2,40	2,40
% до загальної площі території	0,07	0,07	0,07
Відпрацьовані землі, тис.га	1,50	1,50	1,50
% до загальної площі території	0,05	0,05	0,05
Рекультивовані землі, тис.га	x	x	x
% до загальної площі території	x	x	x

*Складена за даними Департаменту екології та природних ресурсів Одеської обласної державної адміністрації

За даними Департаменту екології та природокористування про порушені, відпрацьовані та рекультивовані землі бачимо, що за період з 2016 по 2018 роки

нічого не змінилося. За цей період було відпрацьовано 1,5 тис. га, щодо покращення та рекультивації цих земель ще не було проведення ніяких робіт.

Консервацією земель є тимчасове виведення техногенно забруднених, малопродуктивних та деградованих орних земель з використання у сільському господарстві та комплексне їх відновлення за допомогою залуження або заліснення [41].

Консервацію земель можуть здійснювати тільки після рішення органу виконавчої влади або органу місцевого самоврядування підставою для чого є договір з власником земельної ділянки.

Інформація щодо консервації малопродуктивних та деградованих земель за 2018 рік представлена у таблиці 2.6.

Таблиця 2.6.

Консервація деградованих і малопродуктивних земель за 2018 рік по районам*

№	Назва району	Усього на початок року		Проведено консервацію		Потребують консервації	
		тис. га	% до загальної площі території	тис. га	% до загальної площі території	тис. га	% до загальної площі території
1	2	3	4	5	6	7	8
1	Ананьївський	6,1520	5,86	х	х	6,1520	5,86
2	Арцизький	3,0100	2,18	х	х	3,0100	2,18
3	Балтський	10,4940	7,97	х	х	10,4940	7,97
4	Березівський	0,1811	0,11	х	х	0,1811	0,11
5	Б–Дністровський	0,0606	0,03	х	х	0,0606	0,03
6	Біляївський	0,0000	0,00	х	х	0,0000	0,00
7	Болградський	1,1294	0,83	х	х	1,1294	0,83
8	Великомихайлівський	5,0880	3,54	х	х	5,0880	3,54

9	Іванівський	9,5223	8,20	x	x	9,5223	8,20
10	Ізмаїльський	0,0000	0,00	x	x	0,0000	0,00
11	Кілійський	0,0550	0,04	x	x	0,0550	0,04
12	Кодимський	1,0504	1,28	x	x	1,0504	1,28
13	Лиманський	0,2881	0,19	x	x	0,2881	0,19
14	Подільський	8,1228	7,92	x	x	8,1228	7,92
15	Окнянський	1,0634	1,05	x	x	1,0634	1,05
16	Любашівський	6,8907	6,26	x	x	6,8907	6,26
17	Миколаївський	4,7682	4,36	x	x	4,7682	4,36
18	Овідіопольський	0,5855	0,72	x	x	0,5855	0,72
1	2	3	4	5	6	7	8
19	Роздільнянський	2,4890	2,89	x	x	2,4890	2,89
20	Ренійський	0,1400	0,10	x	x	0,1400	0,10
21	Савранський	0,4484	0,73	x	x	0,4484	0,73
22	Саратський	0,0000	0,00	x	x	0,0000	0,00
23	Тарутинський	1,2020	0,64	x	x	1,2020	0,64
24	Татарбунарський	4,2885	2,45	x	x	4,2885	2,45
25	Захарівський	8,4919	8,88	x	x	8,4919	8,88
26	Ширяївський	8,8610	5,90	x	x	8,8610	5,90
	Усього	84,3823	2,56	x	x	84,3823	2,56

*Складена за даними Департаменту екології та природних ресурсів Одеської обласної державної адміністрації

За даними Департаменту екології та природокористування про консервацію деградованих і малопродуктивних земель за 2018 рік по районах бачимо, що всього на території Одеської області деградованих на малопродуктивних земель на початок 2018 року 84,3823 тис. га, що складає 2,56% від загальної площі території. По Одеській області на 01.01.2019 за інформацією, яку надали структурні територіальні підрозділи Головного управління Держгеокадастру в Одеській області деградовані ґрунти складають 33,0 тис. га. За звітний рік не було проведено консервацію земель в жодному районі Одеської області через відсутність фінансування. Тому площа

малопродуктивних та деградованих земель не змінилась і досі потребує консервації. В графічному додатку представлений більш наглядний приклад у вигляду схеми деградованих та малопродуктивних земель по районах Одеської області.

Більш детально провівши дослідження, можемо зробити висновок, що такі райони, як Біляївський, Ізмаїльський, Саратський взагалі не мають деградованих та малопродуктивних земель, такі райони як Березівський, Білгород–Дністровський, Болградський, Кілійський, Лиманський, Овідіопольський, Ренійський, Савранський, Тарутинський мають до 1%, більше 5% мають Ананьївський, Балтський, Іванівський, Подільський, Любашівський, Захарівська, Ширяївський райони та сама велика площа деградованих та малопродуктивних земель в Захарівському районі.

Провівши дослідження можемо зробити висновок, що Одеська область має дуже багатий природно–ресурсний потенціал території, що сприятливо відображується на сільському господарстві регіону.

Структура земельного фонду Одеської області складається з сільськогосподарських земель (ріллі, перелогів, багаторічних насаджень, сіножаті і пасовищ), з лісів та інших лісо вкритих територій, забудованих земель, відкритих заболочених земель, відкритих земель з незначним рослинним покривом або без рослинного покриву (землі зайняті голими скелями, галькою, щебенем, зсувами, ярами, піски) та інших земель суші.

Земельний фонд Одеської області станом на 1.01.2019 складає 3331,40 тис. га, з яких 2591,6 тис. га складають землі сільськогосподарського використання, ліси займають 222,99 тис. га, забудовані землі – 131,16 тис. га, відкриті заболочені землі – 73,3 тис. га, відкриті землі без або з незначним рослинним покривом – 33,8 тис. га та інші землі – 278,55 тис. га.

За період з 2016 по 2018 роки у структурі земель майже нічого не змінилося, є зміни, але вони не значні.

За даними структури земель Одеської області було визначено:

- рівень сільськогосподарської освоєності – 77,8%;

- рівень розораності території – 62,3%;
- рівень розораності сільськогосподарських угідь – 80%.

Порівнявши оптимальні екологічні параметри та фактичні в Одеській області бачимо, що територія має достатньо високий рівень розораності (62,3%). Недостатніми є лісові насадження, частка яких складає всього 6,70% при гранично допустимій не менше 15%. Пасовища та сіножаті також мають недостатню кількість. Вони майже в 3 рази менше ніж необхідно, при оптимальних екологічних параметрах 40-50% (не менше 30), їх значення становить 12,08%. Щодо площі забудованих земель, то вона трішки більша за оптимальне значення – 3,90%, але не перевищує гранично допустимі екологічні параметри.

В Одеській області коефіцієнт екологічної стабільності становить 0,26, так як це значення менше 0,33, то робимо висновок, що територія області є екологічно нестабільною. Коефіцієнт антропогенного навантаження становить 3,73. Це свідчить про те, що територія має підвищений рівень антропогенного навантаження.

На території Одеської області є також порушені та відпрацьовані землі. Частка порушених земель складає 2,4 тис. га. За цей період було відпрацьовано 1,5 тис. га, щодо покращення та рекультивації цих земель ще не було проведення ніяких робіт.

На території Одеської області деградованих та малопродуктивних земель на початок 2018 року 84,3823 тис. га, що складає 2,56% від загальної площі території. За звітний рік не було проведено консервацію земель в жодному районі Одеської області. Тому площа малопродуктивних та деградованих земель не змінилась і досі потребує консервації.

2.2. Проблеми сучасного землекористування в Одеській області

Одеська область входить в список найсильніших по напруженню екологічного стану територій, так як має достатньо підвищений рівень антропогенного навантаження, а саме 3,73. Сприяє цьому неправильне ведення

сільського виробництва, внесення великої кількості мінеральних добрив, які при надлишковій кількості накопичуються в ґрунті і надають токсичний вплив на ґрунт та рослини.

На сьогоднішній день в землекористуванні Одеської області питання нераціонального використання земельних ресурсів сільських господарств є дуже актуальним. Через високу сільськогосподарську освоєність земельних ресурсів, екстенсивне користування ріллею, процес деградації стає ще сильніший, родючість ґрунтів втрачається, результатом чого є зниження врожайності культур, погіршення екологічної ситуації. Підвищене значення цього питання викликане тим, що розораність земель сільського господарства в області складає – 80%.

Деградацією земель є втрата або погіршення родючого стану і продуктивності орних земель. До таких земель відносять:

- ділянки землі, які є наслідком видобування корисних копалин, повеней, зсувів, землетрусів;
- ділянки землі забруднені хімічними речовинами, з високою засоленістю або кислотністю, перезволожені, еродовані [39].

Земля, відмінно від засобів виробничого процесу, які можуть зношуватись і виходити з ладу, навпаки при правильному використанні з часом стає краще, поліпшує родючість та здобуває нові якості.

Саме по цій причині досліджувати проблему нераціонального використання сільськогосподарських земель Одеської області не можна відкладати та треба негайно вирішувати.

Головні проблеми сільськогосподарського використання земель Одеської області це:

- велика кількість культур у посіві, які виснажують земельні ресурси;
- велика кількість орних земель;
- порушені співвідношення в структурі сільськогосподарських земель;
- великий рівень освоєності території [37].

В зарубіжних країнах для ефективного використання землі здійснюють порівняльну оцінку землі, що обробляється до всієї площі сільськогосподарських угідь. Наприклад, у Франції цей показник 34,7 %, в Німеччині – 32 %, в Нідерландах – 24,3 %, в США – 20,3 %, з цього робимо висновок, що користування землею у них оптимізоване, так як до 50 % земель від загальної площі сільськогосподарських угідь займають природоохоронні землі (ліси, луки). Головним показником якісного використання земель є показник оптимального співвідношення орних земель до загальної площі угідь сільського господарства. В Одеській області цей показник складає 62,3%. Це свідчить про те, що територія є екологічно не стійкою.

Земельні ресурси Одеської області, за достатньо довгий період їх активного використання, постійно змінюються. Землекористувачі на протязі тривалого часу намагались збільшити кількість оброблювальних земель і використовувати їх у сільському господарстві нехтуючи тим, що при такому активному використанні ґрунти виснажуються, що призвело до інтенсивного розвитку деградації ґрунтів та зниженню їх родючості.

Головною причиною процесів опустелювання та деградації в Одеській області є велика кількість оброблюваних земель, що призвело до високого рівня сільськогосподарського освоєння. Причиною цьому є нехтування екологічно допустимим співвідношенням лісових ресурсів, водних, кормових угідь, орних земель. В Одеській області цей рівень складає 77,8% [25].

Ще в ХХ столітті В.В. Докучаєв, вчений з ґрунтознавства, визначив, що при активному використанні земельних угідь необхідно дотримуватись співвідношення між сільськогосподарськими угіддями.

Переведення основної частини угідь в орні землі сприяє дуже сильній розораності території та її деградації. Таке розширення оброблювальних земель створило нестійкий стан земель сільського господарства [47].

Через недостатній нагляд держави за ґрунтами та їх родючістю в зоні степу розораність сільськогосподарських угідь є найвищою в Україні, а саме 80%. Таке поширення орних земель стало причиною порушення

співвідношення земельних ресурсів таких, як ліси та водоймища, кормові угіддя та рілля.

Вітровою та водною ерозією охоплені дуже великі площі. Головну небезпеку в Одеській області створюють дуже великі площі еродованих ґрунтів, що сприяють розвитку процесу деградації та зниженню родючості [23].

Також ґрунти забруднюються хімікатами для захисту рослин від шкідників, промислові підприємства забруднюють навколишнє середовище викидами, які також потрапляють в ґрунти, та також не маленьку роль займають викиди автомобільних транспортів [27].

Не менше за розораність земельних ресурсів та недотримання науково–обґрунтованого використання земель, істотну дію на ефективне ведення сільського виробництва спричиняє зміна кліматичних умов. Через таку зміну клімату в Одеській області спостерігалися прояви повітряної та ґрунтової посухи, що сприяло істотному зменшенню врожайності[29].

Достатньо важливим питанням в Одеській області є лісистість, наданий момент вона складає 6,7%. Це є важливою проблемою, так як дефіцит лісових насаджень негативно впливає на сільськогосподарське виробництво.

Основними причинами пониження родючих властивостей ґрунту є постійний його обробіток важкими і потужними видами техніки, ерозійні процеси, споживацьке відношення до земельних ресурсів, внесення занадто великих доз мінерального добрива та хімічних речовин для захисту рослин, які супроводжуються відкладанням хімікатів у ґрунті. Також ґрунти забруднюються відпрацьовані газми автомобілів, комбайнів, тракторів, пальне та мастила, які можуть витікати з них, техногенні викиди з підприємств. Тому, землі вимагають невідкладно знаходити науково–обґрунтовані заходи по покращенню та підвищенню їх родючості та охороні.

Неефективне використання земель Одеської області приводить до того, що чорноземні ґрунти втрачають свою родючість, під час ерозії знищуються їх властивості вимиванням та вивітрюванням. Тому питання ефективного використання та охорони земель на сьогоднішній день є дуже важливим.

Провівши аналіз сучасного стану земельних ресурсів Одеської області було виявлено, що територія має досить високий потенціал до розвитку сталого сільськогосподарського виробництва, але і водночас має катастрофічний стан сільськогосподарських земель. В ході досліджень було визначено цілу низку проблем, які були спричинені нераціональним використанням земельних ресурсів. До цих проблем відноситься висока розораність земель сільського господарства, високий показник сільськогосподарської освоєності території, ведення екстенсивного господарства, посилення деградації ґрунтів, втрата родючості земельних ресурсів, результатом чого є зниження урожайності сільськогосподарських культур та погіршення екологічної ситуації.

Основними факторами, які призвели до проблеми нераціонального використання земельних угідь, є людський та правовий. З цього виходить, що для відтворення продуктивності земельних ресурсів, їх ефективного використання та покращення якісного стану ґрунтів необхідним є проведення ряду заходів, що потребують детального дослідження.

РОЗДІЛ 3

НАПРЯМИ ПОКРАЩЕННЯ СТАНУ ЗЕМЕЛЬНИХ РЕСУРСІВ ОДЕСЬКОЇ ОБЛАСТІ

3.1. Раціональне використання та охорона земельних ресурсів

Під раціональним використанням ресурсів землі розуміють потребу в перешкоджанні несприятливих фізико–географічних процесів, таких як солонцюватість, посушливість, повторне засолення, перезволоження та ерозія.

Достатньо важливим є питання раціонального використання та охорони земельних ресурсів сільськогосподарських угідь в Одеській області, так як в структурі області сільськогосподарські угіддя складають більше 2,5 млн.га, з яких рілля займає понад 2 млн.га та виноградники більше 80 тис.га.

Нагляд охорони земель потребує застосування заходів, які допоможуть підвищити родючість ґрунту та отримати екологічно чисті продукти.

Для раціонального ведення сільського господарства, охорони земель та їх ефективного використання необхідно розробити проект землеустрою, що дасть змогу визначити правильне еколого–економічне впорядкування угідь та сівозмін. Відповідно до чинного законодавства на 01.01.2019 було розроблено проекти землеустрою, щодо забезпечення еколого–економічного обґрунтування сівозмін та угідь.

Надзвичайно високий стан розораності землі та постійний технологічний вплив на землі змушують підіймати питання охорони земель та їх раціонального використання. Це потрібно ще тому, що в ґрунтовому покриві відбуваються процеси, які не є сприятливими для сільського господарства[28].

При боротьбі з водною ерозією на схилових територіях можна використовувати метод терасування. Також достатньо ефективний засіб від ерозії ліси. Деревя і трав'яна рослинність завдяки своїй кореневій системі утворюють сплетіння, яке допомагає затримати снігову та дощову воду, завдяки чому на поверхні не утворюється стоку. Також добре затримують вологу луки, вони створюють захист від сонця та ударів капель дощу. Значну дію виконують

лісосмуги, які створюють бар'єр від вітрової та водної ерозії. Особливо в степовій зоні лісосмуги виконують велику роль, яка є головним помічником при боротьбі з суховіями та засухою [38].

На даний момент головним є відтворити родючість ґрунтів, припинити поверхневий змив і ерозію. Це можна зробити завдяки лісомеліоративним заходам та посіву трав. Багато учених стверджують, що необхідно зменшувати площу оброблювальних земель, забрати з ріллі землі, які сильно завдаються ерозією, збільшувати площі лісових та полезахисних насаджень, засіювати луки.

Одеська область є лісодефіцитною, тому головною задачею є відтворення лісонасаджень. Це завдання покладається на державні лісогосподарські підприємства. На даний момент лісистість області складає 6,7%. Таким чином, щоб довести лісистість до оптимального науково-обґрунтованого значення необхідно підняти рівень хоча б до 11,9%. При такому значенні буде створюватися позитивний вплив на водні ресурси, ґрунти, клімат та роблять протидію ерозійним процесам. Для цього необхідно збільшити кількість лісів на 173,23 тис.га. Висадження найкраще робити на схилах та еродованих землях, це допоможе зупинити інтенсивні процеси водної та вітрової ерозії.

Під час розміщення земель сільського господарства необхідно брати на врахування ландшафтні особливості території і розробляти обґрунтовані агроландшафтні екосистеми. Необхідно проводити моніторинг земель, своєчасно передбачати і запобігати ерозійним процесам, забрудненню, нераціональному вирубуванню лісових насаджень, замуленню водойм і річок. Працюючими є заходи з меліорації земель, по розширенню площі рекреаційних територій, природних парків та заповідників.

Також сильне погіршення ґрунтів відбувається через багаторазову механічну обробку: оранку, культивування, боронування. Тому на заміну цьому прийшла безплужна система та повний відказ від глибокої оранки землі. Завдяки такій обробці ґрунт стає кращий, немає ущільнення, він стає пухкий, що сприяє швидкому виводу води та провітрюванню. Також вона чистить ґрунт

від бур'янистих рослин, зменшує засміченість насінням бур'янів, що суттєво зменшує навантаження пестицидами. Оранка з переверненням шару в свою чергу руйнує таку структуру ґрунту, так як кожен шар ґрунту має в своєму складі біоту, яка відрізняється за своїми властивостями. Наприклад, верхній шар має біоту, якій необхідно для життя кисень, а нижній шар кисень губить. Таким чином при перемішуванні цих шарів біота не виживає і гине. Щоб після цього відновилась така ж структура, яка була до обробітку, необхідно систематично безпечно оброблювати землю 5 – 10 років.

Також безпечний обробіток дає можливість отримати екологічно чистий урожай завдяки тому, що сповільнюється нітріфікаційний процес у ґрунті, який понижує вміст вільних нітратів у продукції. Тому такий обробіток можна вважати спасінням при такій загрозливій екологічній ситуації, що склалася в сільськогосподарській промисловості.

Забруднення ґрунту отруйними хімікатами в більшій мірі залежить від того, як ними користуватися і зберігати. Для цього необхідним є виконувати правила щодо використання речовин для захисту, тому що при неправильному використанні вони стають дуже шкідливими для ґрунту і рослин [49].

Важливим є питання охорони земель від впливу шкідливих викидів стічних вод, комунальних та промислових відходів. Кожен рік тисячі гектарів родючих земель віддають під будівництво промислових та житлових будинків, тим самим ми втрачаємо велику кількість родючих земель. Для цього необхідно зробити родючі землі недоторканим об'єктом країни. Тому що з такими темпами наступним поколінням не залишиться такого скарбу, який маємо ми [48].

Одним із головних заходів по збереженню властивостей ґрунтів є науково–обґрунтоване створення агроландшафтів. Повинно бути правильно сформоване співвідношення між водоймами, болотами, луками, лісом і полями. Завдяки цьому буде раціонально використовуватись кожна ділянка і це допоможе зберегти довкілля.

Також дуже важливим моментом є правильно сформована система сівозмін. Як відомо, вони бувають кормові, польові та спеціальні.

В умовах сучасного використання земель сільського господарства важливим є підтримувати родючість земель, продуктивно використовувати сільськогосподарські угіддя та створювати раціональну систему землеробства[19].

На сьогоднішні день в більшій частині сільськогосподарських підприємств області високі врожаї одержуються в основному завдяки сприятливим природно-кліматичним умовам, без належного наукового підґрунтя щодо вирощування сільськогосподарських культур.

Відомо, що збирати врожаї без втрат не вийде, але можна скоротити ці втрати за допомогою правильного використання трудових ресурсів та технічних засобів[20].

Втрати урожаю бувають біологічні (при неправильному виборі сортів, неправильний час збору урожаю, нехтування боротьби з хворобами та шкідниками), технічні (проблеми в працездатності техніки), природно-господарські (неправильний вибір полів щодо родючих властивостей, рельєфу та розміщення території, пізній збір урожаю, низький контроль якості робіт), економічні (оплата праці, яка не дає зацікавленість працівникам до зменшення втрати урожаю), особистісно-професійні (низький рівень кваліфікації робітників) . Всі ці види втрати урожаю є причиною нераціонального використання земель сільського господарства, результатом цього є низький рівень родючості ґрунту [21].

Тому для покращення зіпсованих земель необхідно направити всі зусилля на зупинення процесу деградації ґрунтів в землекористуванні, використовувати більш екологічні методи землеробства та знаходити кращі способи збільшення врожаю, які не будуть шкодити ґрунтам.

На сьогоднішній день в Одеській області на погіршення стану земель сприяють в основному два фактори – це людський та правовий.

Правовий проявляється в тому, що не розробляють та не виконують регіональні та загальнодержавні програми щодо покращення, використання та охорони земель сільського господарства, не відтворюють родючість земельних ресурсів, відсутній якісний контроль за використанням сільськогосподарських земель, землевласники та землекористувачі не дотримуються законів землекористування та правил по використанню земель сільського господарства.

Фактор людської взаємодії проявляє себе в незадовільному стані освіти з землевпорядкування та безграмотності в цій області, споживацьке відношення до земельних ресурсів.

Головним напрямом на збільшення виробництва продукції сільського господарства є рішення проблем деградації ґрунтів та знаходження методів підвищення родючості. Це можна вирішити за допомогою вилучання з обробітку та залуження деградованих і малопродуктивних земель, використовуючи також багаторічні бобові трави (бобовозлакові травосуміші, еспарцет, люцерна) [24].

Напрямом для покращення сільськогосподарських угідь є вилучення деградованих ґрунтів, схили від 3° до 5°, слабо– та середньоеродовані землі з обробітку. Під час консервації земель проводять їх залуження травосумішами, багаторічними злаковими травами, бобовими, переводять їх в кормові угіддя, створюють водоохоронні і рекреаційні зони, ползахисні лісосмуги та заліснюють. Багаторічні трави забезпечують захист схилів від ерозії, природньо відтворюють родючість ґрунтів, створюють міцну кормову базу тваринництва.

На схилових територіях більше 5°, на сильно– та середньоеродованих ґрунтах, на дефляційно–небезпечних землях передбачається постійна консервація. Її проводять завдяки вилученню з обробітку земель та переведенню їх у резерв. Після цього відтворюють їх родючість методом заліснення та створюють умови для окультурення цих земель [26].

Протягом багатьох років на деградованих землях проводять залуження бобовими та злаковими багаторічними травами, які найкраще пристосовані до Південного степу.

Для боротьби з опустелюванням самими ефективними заходами є:

- збільшити лісистість території;
- розробляти проекти з землеустрою, які забезпечать еколого–економічну обґрунтованість сівозмін;
- встановити водоохоронні зони та прибережні захисні смуги;
- проводити заходи для відтворення та збереження родючості ґрунтового покриву [42].

Таким чином проводити боротьбу з опустелюванням необхідно для стійкого розвитку земельних ресурсів, зменшення деградації ґрунтів та відтворення земельних ресурсів [25].

Провівши аналіз можемо зробити висновок, що раціональне використання земельних ресурсів є найголовнішим питанням на сьогоднішній день. Завдяки цьому можна попередити утворення таких несприятливих процесів, як солонцюватість, посушливість, повторне засолення, перезволоження та ерозія.

При боротьбі з водною ерозією дієвим є метод терасування на схилах, створення лісових насаджень, так як дерева та трав'яниста рослинність за допомогою своєї кореневої системи затримують воду. Також добре затримують вологу луки, які створюють захист від сонця та дощу. Від вітрової ерозії значну дію виконують лісосмуги.

Щоб відтворити родючість ґрунтів необхідно зменшити площу оброблювальних земель, вивести землі, які сильно завдаються ерозією, збільшити площі лісових та полезахисних насаджень, засіювати луки.

Одним із головних заходів по збереженню властивостей ґрунтів є науково–обґрунтоване створення агроландшафтів. Повинно бути правильно сформоване співвідношення між водоймами, болотами, луками, лісом і полями. Завдяки цьому буде раціонально використовуватись кожна ділянка і це допоможе зберегти довкілля. Також необхідно правильно сформувати систему сівозмін.

Деградовані ґрунти на схилах від 3° до 5°, слабо– та середньоеродовані землі тимчасово виводять з обробітку. Під час консервації проводять їх залуження травосумішами, багаторічними злаковими травами, бобовими, переводять їх в кормові угіддя, створюють водоохоронні і рекреаційні зони, полезахисні лісосмуги та заліснюють.

На схилових територіях більше 5°, на сильно– та середньоеродованих ґрунтах, на дефляційно–небезпечних землях передбачається постійна консервація. Її проводять завдяки вилученню з обробітку земель та переведенню їх у резерв. Після цього відтворюють їх родючість методом заліснення та створюють умови для окультурення цих земель.

Під час боротьби з опустелюванням самими дієвими заходами є збільшити лісистість території, розробити проекти з землеустрою, які забезпечать еколого–економічну обґрунтованість сівозмін, встановити водоохоронні зони та прибережні захисні смуги, проводити заходи для відтворення та збереження родючості ґрунтового покриву.

3.2. Пропозиції щодо покращення стану та ефективності використання земельних ресурсів в Одеській області

Провівши аналіз та дослідження стану земель Одеської області, тим самим визначивши масштаби даної проблеми, можна запропонувати основні напрямки для вирішення цих питань та знаходження методів ефективного використання земельних ресурсів.

Однією із проблем регіону є наявність малопродуктивних та деградованих земель у складі земельного фонду Одеської області. Загальна площа земельного фонду області складає 3331,40 тис.га, з яких малопродуктивні та деградовані землі станом на 01.01.2019 складають 84,3823 тис.га, що складає 2,56% від загальної площі території. Саме деградовані землі складають 33 тис.га. Для покращення та охорони малопродуктивних і деградованих земель рекомендується вивести їх з

обробітку. Також не використовувати землі, які схильні до деградації, а саме схиліві землі, засолені, заболочені, солонцюваті, кам'янисті.

Провівши дослідження було виявлено, що розораність земель Одеської області складає 62,3% та розораність сільськогосподарських угідь – 80%. Це свідчить про те, що територія є екологічно нестійкою. Через таке активне оброблювання земель вони втрачають свою родючість і відбуваються процеси деградації. На території області присутнє порушення співвідношення у структурі сільськогосподарських земель. Це також впливає на стійкість земель до деградаційних процесів. Все через те, що в області відбувається екстенсивне сільське господарство. В даному випадку найдоцільнішим є на непридатних землях ріллі створити заповідні ділянки, пасовища та сіножаті, а на схилівих землях створити лісонасадження, що дасть позитивний внесок в боротьбі з ерозією. Для отримання екологічно збалансованої території пропонується вивести з ріллі та перелогів 23,12% земель, а саме 770,22 тис.га. За рахунок вилучених земель збільшити площу сіножатей і пасовищ на 17,92%, щоб забезпечити гранично допустимі екологічні параметри, а саме на 596,99 тис.га. За рахунок площі, яка залишилась, збільшуємо територію лісових насаджень, а саме на 5,2%, що складають 173,23 тис.га. Таким чином площа ріллі буде займати 40% від усієї площі земель, сіножатей і пасовища – 30% та лісо вкриті території – 11,9%.

Так як в 2018 році не проводили консервацію деградованих та малопродуктивних земель через відсутність фінансування, то пропонується забезпечити державне фінансування.

Також необхідним є створити в кожному районі комісію з нагляду за якісним станом ґрунтів. Таким чином вдасться на ранніх стадіях виявити процеси деградації та погіршення стану земель.

Разом зі створенням комісії створити систему штрафів за нераціональне використання земель. Таким чином при виявленні погіршення стану земель через неправильне використання землі, нехтування її охоронні та створенню системи сівозмін стягувати штрафи з землевласників та землекористувачів. Тим

самим поповнювати бюджет для подальшої реалізації політики з охорони та покращення малопродуктивних та деградованих земель.

Для землекористувачів створити систему компенсацій з боку держави, завдяки якій вони зможуть проводити заходи щодо покращення та відтворення родючості ґрунтів.

Передусім необхідно зробити обов'язковим складання проектів землеустрою та створення сівозмін в господарствах. Це теж поставити під обов'язковий контроль комісії, яка буде проводити нагляд правильного чергування культур, перевірку оптимальних розмірів полів, розташування їх за ґрунтовими відмінами, так як кожна відміна має свої властивості і тому є необхідність створення індивідуального підходу.

Також необхідним є традиційний обробіток ґрунту (оранку) замінити на мінімальний обробіток (безплужний обробіток з розпушуванням верхнього шару). Такий обробіток дозволяє розпушувати ґрунт без перевернення шарів, що не руйнує структуру ґрунту. Також завдяки цьому методу стає краще капілярність ґрунту, зменшуються процеси площинної ерозії, зберігаються поживні речовини в ґрунті. Для переходу на таку систему обробітку потрібен час, але завдяки цьому вдасться зберегти цінні властивості ґрунтів.

Спираючись на досвід Аргентини, яка майже повністю перейшла на безплужний обробіток, пропонується запровадження методу No-Till в Одеській області. Завдяки цьому методу в Аргентині з 2000 по 2018 роки зросла урожайність майже в 3 рази. No-Till – це важка технологія, яка ставить за мету збереження вологи в ґрунті, підвищуючи рівень гумусу і зберігаючи урожай від ерозії і несприятливих погодних умов. Для того щоб перейти на цю технологію потрібно 3-5 років. Це не просто купити нову техніку, а ще створити технологію висіву, догляду. Такий підхід повинен знизити виробничу собівартість одиниці продукції за рахунок підвищення продуктивності і ефективності сільського господарства. Так як це процес довготривалий, аграріям пропонується починати вже зараз випробовувати та отримувати

певний досвіт, щоб забезпечити сталий розвиток сільського виробництва на майбутнє.

Отже, можемо підвести підсумки, що основними пропозиціями щодо покращення стану та ефективного використання земельних ресурсів в Одеській області є вивести з обробітку деградовані та малопродуктивні землі, також не використовувати схилі землі, засолені, заболочені, солонцюваті, кам'яністі. Найдоцільнішим в даному випадку є на непридатних землях ріллі створити заповідні ділянки, пасовища та сіножаті, а на силових створити лісонасадження.

Також для покращення деградованих та малопродуктивних земель необхідно створити державою належне фінансування. Для нагляду за якісним станом ґрунтів необхідно в кожному районі створити комісію. Завдяки цьому можна буде на ранніх стадіях виявити процеси деградації та погіршення стану земель.

Разом з цим створити систему штрафів за нераціональне використання земель. Таким чином при виявленні комісією погіршення стану земель через неправильне використання стягуватимуться штрафи, тим самим буде поповнюватися бюджет для подальшої реалізації політики з охорони та покращення малопродуктивних та деградованих земель. Також для землекористувачів створити систему компенсацій з боку держави, завдяки якій вони зможуть проводити заходи щодо покращення та відтворення родючості ґрунтів.

Необхідним є зобов'язати користувачів та власників земельних ділянок створювати проекти землеустрою та сівозмін в господарстві. Повністю контролювати виконання цих умов, проводити нагляд правильного чергування культур, перевірку оптимальних розмірів полів, розташування їх за ґрунтовими відмінами, так як кожна відміна має свої властивості і тому є необхідність створення індивідуального підходу.

Запровадити нові методи обробітку ґрунту є одною із важливіших задач. Одним із таких методів є безплужний обробіток з розпушуванням верхнього шару. Такий обробіток дозволяє розпушувати ґрунт без перевернення шарів, що

не руйнує структуру ґрунту. Також завдяки цьому методу стає краще капілярність ґрунту, зменшуються процеси площинної ерозії, зберігаються поживні речовини в ґрунті. Для переходу на таку систему обробітку потрібен час, але завдяки цьому вдасться зберегти цінні властивості ґрунтів.

Також, спираючись на досвід Аргентини, яка майже повністю перейшла на безплужний обробіток, пропонується запровадження методу No-Till в Одеській області. Завдяки цьому методу в Аргентині з 2000 по 2018 роки зросла урожайність майже в 3 рази. No-Till – це важка технологія, яка ставить за мету збереження вологи в ґрунті, підвищуючи рівень гумусу і зберігаючи урожай від ерозії і несприятливих погодних умов. Для того щоб перейти на цю технологію потрібно 3-5 років. Це не просто купити нову техніку, а ще створити технологію висіву, догляду. Такий підхід повинен знизити виробничу собівартість одиниці продукції за рахунок підвищення продуктивності і ефективності сільського господарства. Так як це процес довготривалий, аграріям пропонується починати вже зараз випробовувати та отримувати певний досвід, щоб забезпечити сталий розвиток сільського виробництва на майбутнє.

ВИСНОВКИ

Важливим питанням на сьогоднішній день є проблема раціонального використання земельних ресурсів. Для раціонального використання земель сільського господарства, українським землекористувачам треба дотримуватися технології вирощування культур сільського господарства, які спрямовані на підвищення якісних характеристик ґрунту, його родючості та в кінцевому підсумку отримувати великі врожаї. Стратегія раціонального користування землею базується на тому, що кожне сільськогосподарське виробництво повинно дбайливо використовувати земельні ресурси і дотримуватись всіх вимог, таких як внутрігосподарського землеустрою, цільового використання земельних ділянок, забезпечувати екологічну збалансованість та охороняти землі.

Земельний фонд Одеської області станом на 1.01.2019 складає 3331,40 тис. га, з яких 2591,6 тис. га складають землі сільськогосподарського використання, ліси займають 222,99 тис. га, забудовані землі – 131,16 тис. га, відкриті заболочені землі – 73,3 тис. га, відкриті землі без або з незначним рослинним покривом – 33,8 тис. га та інші землі – 278,55 тис. га.

Переважаючими ґрунтами області є чорноземи. Їх характерними рисами є те, що маючи велику родючість вони поєднуються з теплим степовим кліматом і утворюють достатньо розвинуту агропромислову галузь. Вміст гумусу в ґрунтах в основному має показники 3,0% і більше, тільки невеликі території мають значення більше. Також, в області сильно поширена ерозія ґрунтів, що спричиняє процеси руйнування верхнього родючого шару ґрунту.

Зробивши аналіз сучасного стану земельних ресурсів Одеської області було виявлено, що територія має досить високий потенціал до розвитку сталого сільськогосподарського виробництва, але і водночас має катастрофічний стан сільськогосподарських земель. В ході досліджень було визначено цілу низку проблем, які були спричинені нераціональним використанням земельних

ресурсів. До цих проблем відноситься висока розораність території (62,3%), високий рівень розораності сільськогосподарських угідь (80%), високий показник сільськогосподарської освоєності території (77,8%), ведення екстенсивного господарства, посилення деградації ґрунтів, втрата родючості земельних ресурсів, результатом чого є зниження урожайності сільськогосподарських культур та погіршення екологічної ситуації.

Було проведено порівняння оптимальних екологічних параметрів та фактичних по Одеській області та виявлено, що розораність території значно перевищує допустимі значення. Недостатніми є лісові насадження, частка яких складає всього 6,7% при гранично допустимій не менше 15%. Пасовища та сіножаті також мають недостатню кількість. Вони майже в 3 рази менше ніж необхідно, при оптимальних екологічних параметрах 40-50% (не менше 30), їх значення становить 12,08%. Щодо площі забудованих земель, то вона трішки більша за оптимальне значення – 3,90%, але не перевищує гранично допустимі екологічні параметри.

В Одеській області коефіцієнт екологічної стабільності становить 0,26, так як це значення менше 0,33, то робимо висновок, що територія області є екологічно нестабільною. Коефіцієнт антропогенного навантаження становить 3,73. Це свідчить про те, що територія має підвищений рівень антропогенного навантаження.

Також присутні на території області порушені та відпрацьовані землі. Порушені займають 2,4 тис.га, а відпрацьовані 1,5 тис.га. За останні роки не було проведено рекультивацію на цих землях.

На території Одеської області деградованих та малопродуктивних земель на початок 2018 року 84,3823 тис. га, що складає 2,56% від загальної площі території. За звітний рік не було проведено консервацію земель в жодному районі Одеської області. Тому площа малопродуктивних та деградованих земель не змінилась і досі потребує консервації.

В цьому випадку раціональне використання земельних ресурсів є найголовнішим питанням на сьогоднішній день. Так як завдяки цьому можна

попередити утворення таких несприятливих процесів, як солонцюватість, посушливість, повторне засолення, перезволоження та ерозія.

Основними методами боротьби з водною ерозією є метод терасування на схилах, створення лісових насаджень, так як дерева та трав'яниста рослинність за допомогою своєї кореневої системи затримують воду. Також добре затримують вологу луки, які створюють захист від сонця та дощу. Від вітрової ерозії значну дію виконують лісосмуги.

Для відтворення родючості ґрунтів необхідно вилучити з обробітку орнонепридатні землі ріллі, тим самим збільшити площі лісових та полезахисних насаджень. Завдяки цьому вирішиться ще одне питання, а саме буде сформуватися правильне співвідношення між водоймами, болотами, луками, лісом і полями. Завдяки цьому буде раціонально використовуватись кожна ділянка і це допоможе зберегти довкілля. Також необхідно правильно сформувати систему сівозмін. Так як при правильному чергуванні культур ґрунти не так виснажуються.

В Одеській області налічується 84,3823 тис. га деградованих та малопродуктивних земель. Для покращення їх стану необхідно проводити консервацію цих земель. Землі на схилах від 3° до 5° та слабо– та середньоеродовані землі виводять з обробітку на деякий час. Під час консервації проводять їх залуження травосумішами, багаторічними злаковими травами, бобовими, переводять їх в кормові угіддя, створюють водоохоронні і рекреаційні зони, полезахисні лісосмуги та заліснюють. На схилових територіях більше 5°, на сильно– та середньоеродованих ґрунтах, на дефляційно–небезпечних землях передбачається постійна консервація. Її проводять завдяки вилученню з обробітку земель та переведенню їх у резерв. Після цього відтворюють їх родючість методом заліснення та створюють умови для окультурення цих земель.

Боротьба з опустелюванням створюється завдяки збільшенню лісистості території, розробленню проектів з землеустрою, які забезпечують еколого–економічну обґрунтованість сівозмін, встановленню водоохоронних зон та

прибережних захисних смуг, проводяться заходи для відтворення та збереження родючості ґрунтового покриву.

Пропозиціями для покращення стану та ефективного використання земельних ресурсів в даній кваліфікаційній роботі є вивести з обробітку деградовані та малопродуктивні землі, також не використовувати схиліві землі, засолені, заболочені, солонцюваті, кам'янисті. Найдоцільнішим в даному випадку є на непридатних землях ріллі створити заповідні ділянки, пасовища та сіножаті, а на силових створити лісонасадження.

Стосовно реалізації державної політики в питанні раціонального використання та охорони земель Одеської області було запропоновано декілька рішень. Першим є створення комісії для нагляду за якісним станом ґрунтів в кожному районі області. Завдяки цьому можна буде на ранніх стадіях виявити процеси деградації та погіршення стану земель. Другим є створити систему штрафів за нераціональне використання земель. Таким чином при виявленні комісією погіршення стану земель через неправильне використання стягуватимуться штрафи, тим самим буде поповнюватися бюджет для подальшої реалізації політики з охорони та покращення малопродуктивних та деградованих земель. Третім є створити систему компенсацій з боку держави для землекористувачів, завдяки якій вони зможуть проводити заходи щодо покращення та відтворення родючості ґрунтів. Та четвертим, найголовнішим, є створити державною належне фінансування для створення заходів щодо покращення та відтворення родючості ґрунтів.

Стосовно заходів щодо збереження родючості ґрунту пропонується замінити традиційний метод обробітку ґрунту (оранка) на більш нові та ефективніші методи. Такими методами є безплужний обробіток з розпушуванням верхнього шару та метод No-Till.

Безплужний обробіток з розпушуванням верхнього шару дозволяє розпушувати ґрунт без перевернення шарів, що не руйнує структуру ґрунту. Також завдяки цьому методу стає краще капілярність ґрунту, зменшуються процеси площинної ерозії, зберігаються поживні речовини в ґрунті. Для

переходу на таку систему обробітку потрібен час, але завдяки цьому вдасться зберегти цінні властивості ґрунтів.

Технологія No-Till- це важка технологія, яка ставить за мету збереження вологи в ґрунті, підвищуючи рівень гумусу і зберігаючи урожай від ерозії і несприятливих погодних умов. За допомогою цієї технології, при правильному її використанні, за 15 – 20 років можна збільшити урожаї в 2 – 3 рази при цьому не завдавати шкоди родючим властивостям ґрунтів. Особливо ця технологія має свої привілеї в посушливій степовій зоні, так як завдяки їй затримується волога в ґрунті. Такий підхід також повинен знизити виробничу собівартість одиниці продукції за рахунок підвищення продуктивності і ефективності сільського господарства.